

 **Bøger** (<https://www.historie-online.dk/boger>)

Temaer (<https://www.historie-online.dk/temaer-9>)

(/)
HistorieLab (<https://www.historie-online.dk/historielab>)

Arkiv (<https://www.historie-online.dk/arkiv>)

Bliv medlem (<https://www.historie-online.dk/bliv-medlem>)

 (/) > Lokalhistorie (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie>)

> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>) > Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>)

> Hardsyssels Årbog 2023



← **Forrige artikel** (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/silkeborg-1950erne-og-1960erne>)

Hardsyssels Årbog 2023

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 203

Del artikel: 

(<https://www.facebook.com/sharer/sharer.>

u=[https://www.historie-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsyssels-aarbog-2023)

online.dk/boger/anmeldelser-

5-5/lokal-og-

slaegtshistorie/hardsyssels-

aarbog-2023) 

([https://twitter.com/home?](https://twitter.com/home?status=)

status=. Aktiviteten kan ses

på [https://www.historie-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse)

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse)

[5-5/lokal-og-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse)

[slaegtshistorie/hardsysse-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse)

[aarbog-2023](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse-aarbog-2023&title=)

[mini=true&url=https://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse-aarbog-2023&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse-aarbog-2023&title=)

[5-5/lokal-og-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse-aarbog-2023&title=)

[slaegtshistorie/hardsysse-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse-aarbog-2023&title=)

[aarbog-2023&title=\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/hardsysse-aarbog-2023&title=)

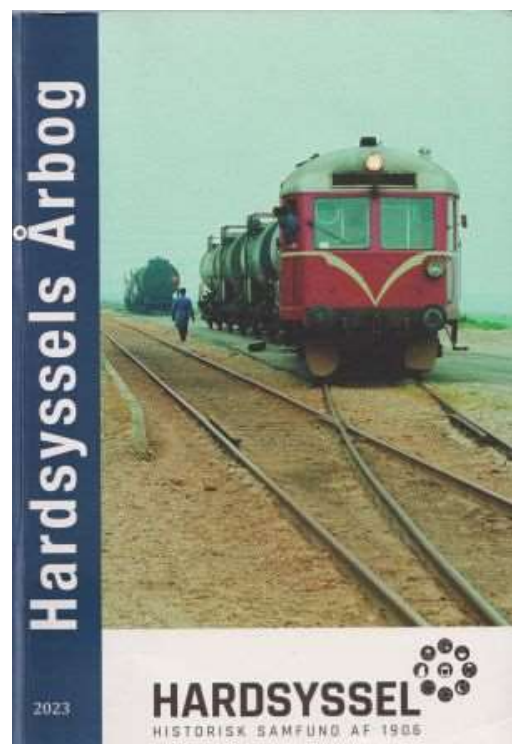
Hardsysse's Årbog 2023

Historisk Samfund af 1906

152 sider, illustreret, 195 kr. hvad enten man er medlem af samfundet eller ikke.

Af Per Ole Schovsbo

Den første artikel er skrevet af Jannik Bojsen-Møller, fhv. valgmenighedspræst i Holstebro. Han fortæller om sin farfar, arkitekt Helge Bojsen-Møller (1874-1946) og hans fornemme sygehusbyggerier i det gamle Ringkøbing amt. Helge Bojsen-Møllers forældre var i øvrigt sognepræst Frederik Ditlev Møller og Juttra Kunigrunde Bojsen, der begge kæmpede for gennemførelsen af kvindernes valgret til folketinget i 1915. Helge Bojsen-Møller havde et fint samarbejde med den lidt ældre arkitekt Ulrik Plesner, bl.a. kendt for sine byggerier i Skagen der var præget af Thorvald Bindesbølls jugendinspirationer. Helge Bojsen-Møller dimitterede som arkitekt i 1903 og etablerede sin egen tegnestue året efter i København senere på Frederiksberg og sidst i Ryvangen. I 1906 overtog han sygehusbyggerierne i Ringkøbing amt fra den sygemeldte Ulrik Plesner. Mange af de fornemme bygninger står endnu, heriblandt Tuberkulosehospitalet i Holstebro, amtssygehuse i Ringkøbing, Herning, Tarm,



Holtebro. Med verdenskrig i 1940 blev det ikke længere muligt for Bojsen-Møller at rejse mellem tegnestuen i København og projekterne i Vestjylland. Den 66-årige arkitekt gik derfor på pension og hyggede sig med barnebarnet, der fik gode minder om sin farfar.

Professor Claus Helix-Nielsen erhvervede en ret usædvanlig gæstebog på et antikvariat i København. Den har tilhørt ægteparret sagfører, bankdirektør mm. Ole Buhl (1871-1958) og Ingrid Buhl født Jessen (1879-1972).

De opførte i 1906 en større villa ved Limfjorden tæt ved byhuset "Vestenshus" fra 1841, der nu rummer Lemvig Museum. Gæstebogen er ført fra 1908 til 1925, hvor familien flyttede til København, og den rummer mange spændende ofte illustrerede hilsner fra overnattende gæster, hvoraf størstedelen bliver identificeret og biograferet af Helix-Nielsen. Heriblandt ingeniør Sven Schultz, medstifter af ingeniørfirmaet Højgaard og Schultz, operasangeren Poul Methling, flere arkitekter heriblandt Sven Risum, Helge Bojsen-Møller, malere som Niels Bjerre, Hans Brygge, Edvard Ølund-Hansen, Robert Leepin, Ingeborg Clausen, Helge Helme, Astrid Holm og Johannes Kragh. En del særprægede og morsomme historier i forbindelse med gæsterne og deres senere karrierer krydrer omtalen af gæstebogen. Buhls engagement i den sønderjyske genforening i 1920 medfører, at han blev juridisk direktør i Sønderjyllands Kreditforening i Haderslev og medlem af bestyrelsen af Sønderjyllands Laanekasse. Buhl fik derfor også besøg af en række politikere som Ove Rode, H. P. Hanssen, Nørremølle, Gunnar Fog-Petersen og flere andre, hvortil kommer en række digtere isæt Thøger Larsen men også Otto Gelsted og Jacob Knudsen. Det har været et kæmpe arbejde for Helix-Nielsen – og indsatsen er kronet med held al den stund at både teksten og noteapparatet - med 131 noter – er veldisponeret.

Fhv. kommunaldirektør Anders Villadsen skriver en spændende artikel om Sevel Kro i 1870'erne og 1880'erne, der fik sin første bevilling i 1771. Selv om den lå ved landevejen midt i Sevel by nær kirken, måtte den – ligesom alle andre landevejskroer indtil 1912 - ikke sælge brændevin og andre stærke drikke til de fastboende men kun til de vejfarende. Kroen der blev kaldet "Bakkehuset" omfattede i 1800-tallet flere bygninger både indeholdende krostue, værelser til overnattende gæster, købmandsforretning, bolig, stald og lade. Niels Steffensen Vestergaard der i 1872 fik bevilling til at drive stedet, fik held med sin kro og købmandsforretning, der udvikledes til et folkeligt samlingssted. Men allerede samme år, som han fik bevillingen, kom der klager til myndighederne, fordi kromanden tillod lokale at drikke spiritus på kroen. Det satte amtmanden og herredsfogeden i en kattepine, fordi de mente, at næsten alle landevejskroer havde svært ved at skelne mellem rejsende og fastboende. Men sognefogeden i Sevel fortsatte med at indberette det ulovlige værtshushold på kroen til herredsfogeden, og da sognerådet fulgte op på sagerne, blev kromanden i 1881 idømt en bøde. Uvæsnet fortsatte imidlertid, samtidigt med at kromandens økonomi vaklede så meget, at han stiftede gæld. Til sidst gik han konkurs og kroen kom på tvangsauktion i 1885. Artiklen afrundes med spredte oplysninger om krofamilien, der efter konkursen flyttede til Kristrup nær Randers, hvor kromanden ernærede sig som handelsgartner og frugthandler. Sevel kro er den dag i dag fuld af liv og virksomhed, slutter Anders Villadsen.

Pensioneret lærer Franz Jensen fortæller levende om den visionære arkæolog og kulturgeograf Gudmund Hatt (1884-1960), der var professor ved Københavns Universitet 1929-1947. Hatt blev 1911 gift med maleren, forfatteren og etnografen Emilie Demant (1873-1958) der interesserede sig for lappisk kultur. I løbet af studier i USA blev Hatt optaget af nordamerikanske indianeres kultur og besluttede at skrive disputats om arktiske skinddragter med tegninger udført af hustruen. Den fornemme afhandling, der blev forsvaret i 1914, er fortsat en etnografisk klassiker og medførte at Hatt et par år senere blev ansat ved Nationalmuseets afdeling for Danmarks Oldtid. Herfra deltog han i én lang række bopladsudgravninger i Midt- og Vestjylland. Hatt interesserede sig især for de inddigede agre fra ældre jernalder, der var bevaret i de uopdyrkede hedeegne. Et stort område med marker og gårde opmålte han i 1935 ved Skjern, Lem, Bundsbæk og Nørre Fjand inden de gik tabt ved områdernes opdyrkning. Artiklen beskriver indgående resultaterne af de banebrydende arkæologiske undersøgelser, der afrundes i Hatts værk om oldtidsagrene i 1949 og om udgravningerne i Nørre Fjand i 1957.

Men som så mange gange før og siden har det vist sig, at videnskab, kultur og politik ikke lever i samme verden – og det fik Gudmund Hatt at mærke efter besættelsens afslutning i 1945, hvor han blev arresteret, frataget sit professorat, slettet af Kraks Blå Bog og fagligt isoleret. Årsagen var at Hatt blev anklaget og dømt for "uværdig national Optræden" under 2. verdenskrig. Hatts efterfølger på lærestolen i København, C. G. Feilberg, har senere nævnt - i stor respekt for Hatts faglige indsats - at det var særdeles ærgerligt, at Hatt manglede politisk tæft.

Museumsinspektør Christian Ringskou fremlægger en længere artikel om kvarterdannelsen i Skjern og Amager med nedslag i årene 1880, 1901 og 1921, der tilsyneladende er valgt med henblik på Skjerns jernbanehistorie. Skjern var oprindeligt en sogneby ved en landevej med kirke, gårde og huse indtil 1875, hvor Længdebanes strækning mellem Ringkøbing og Varde blev anlagt gennem Skjern. 1881 blev Herning-Skjern-banen indviet og i 1920 banen Skjern-Videbæk, der aldrig blev forlænget til Skive (og nedlagt 1981). Skjern havde allerede i 1880 fire kvarterer "Skjern Birk", "Kirkebyen", "Stationsbyen" og "Amager". Der var tydelige forskelle i de forskellige kvarterers beboeres sociale status og erhverv. I 1901 var indbyggertallet i Skjern firedoblet og byens kvarterer havde ændret sig ligesom i 1921 hvor indbyggerantallet var fordoblet. Ringskou afrunder den meget detaljerede analyse, der er baseret på hans ph.d.-afhandling, med, at den særlige udvikling af Skjern og især kvarteret Amager skyldes, at landevejen og jernbanen ligger parallelt og

den livgivende trafik igennem tiderne var lokaliseret øst for (foran) banen. Her opstod centrum med håndværk, handel og senere bagvedliggende villakvarterer umiddelbart ved banegården. Byen udviklede derfor en klar opdeling i Skjern-kvarteret foran (øst) for banegården og Amager-kvarteret bagved (mod vest). Her byggede småårsfolk små huse på store matrikler med nyttehaver til produktion af grøntsager. Ikke kun i Skjern men også i andre byer kaldtes sådanne kvarterer for Amager ligesom Københavns grøntsagsleverandør.

Preben Kirkegaard Hansen bringer historien om storsvindleren Christen Villumsen (1862-1909), der var gårdejer og sognerådsformand i Hodsager mellem Holstebro og Herning. Og så var han broder til forfatterens bedstefar. Ud over at drive gården solgte Chresten kreaturer til udlandet, men da handelen svigtede, greb han til svindel og humbug som f.eks. forfalskede underskrifter på veksler og obligationer. Chresten bedrog en halv snes banker og tjente styrtende sammen med en medsammensvoren. Chresten drev i de år omfattende handel med heste og importerede små "russere" fra Hamborg til de mindre landbrug og eksporterede stude til Slesvig. Men svindlen blev opdaget og Chresten kom to år i fængslet i Vridsløselille. Da han kom tilbage til gården, nedbrændte den fuldstændigt i 1901. Men da der ikke kunne findes bevis for, at det var Chresten der havde sat ild til gården, klarede han frisag og købte en gård i Sir, nær Holstebro. Her fortsatte han sin svindel og dokumentfalsk med nye bankforbindelser. Da løbet efterhånden var kørt, begik Chresten selvmord men sendte forinden en opgørelse over sine meget omfattende svindlerier til herredsfogeden.

Ole Edvard Mogensen skriver en spændende artikel om fornyelsen af jernbanen mellem Harboøre og Thyborøn, der blev gennemført i 1955. Den oprindelige privatbane fra Lemvig til Thyborøn blev åbnet i 1899, men strækningen på Harboøre Tange var udsat for oversvømmelser og nedbrydning fra Vesterhavet så mange gange, at man i 1920 besluttede at nedlægge den. Vandbygningsvæsenet, der havde brug for banen i forbindelse med høftebyggeriet og arbejder i Thyborøn, forsøgte imidlertid at sikre banen ved at hæve sporet en meter. Men da det ikke var tilstrækkeligt, og man frygtede en gennembrydning af Harboøre Tange, anlagde man en dæmning øst for tangen til jernbanen til gavn for Vandbygningsvæsenet og den nyanlagte kemiske fabrik Cheminova på Rønland. I vore dage overvejer man fortsat en regulering af Thyborøn Kanal mellem Vesterhavet og Limfjorden, der har været åben siden stormfloden i 1875, i modsætning til Agger Kanal, der opstod ved en stormflod i 1825 og siden er tilsandet.

Resten af årbogen bringer årsberetninger fra Handsyssel Historiske Samfund, Hardsyssel Tidende og de lokalhistoriske arkiver.

Det er en velredigeret årbog med spændende artikler om meget forskellige historier skrevet af lokalt engagerede fagfolk og amatører i en skøn blanding. Som læser uden lokale forudsætninger er det imidlertid en vanskelighed, at der mangler et kortbilag med angivelse af lokaliteter omtalt i artiklerne – ligesom et samlende forord ville have været en gevinst.

[Historie-online.dk, den 5. december 2023]

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/silkeborg-1950erne-og-1960erne>)

SE RELATEREDE ARTIKLER



**SØNDERBORG I 750 ÅR -
TVÆRSNIT OG PERSPEKTIVER**

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/soenderborg-i-750-aar-tvaersnit-og-perspektiver>)



REVOLUTIONEN OG MAGTEN

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/revolutionen-og-magten>) (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/lokal-og-slaegtshistorie/udstykningskerne-paa-lindersvold>)